

ВЕНЦЕСЛАВ КОНСТАНТИНОВ СЪН И ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ

Превод от немски: Венцеслав Константинов, Люба Банкова, Елена
Иванова, Емилия Манолова, Даниела Евстатиева, Красимира
Михайлова, Елена Анчева, Цветана Ценова, 1986

chitanka.info

Животът, мечтата и сънят са форми на една и съща действителност, които се допълват взаимно.

Димитър Димов,
„Почивка в Арко Ирис“

Когато една пролетна утрин на 1944 година Томас Ман преглежда в емигрантския си дом край Лос Анджелис получената поща, сепва го една обемиста пратка. От Швейцария е пристигнал романът „Игра на стъклени перли“. На шестдесет и шест години приятелят му Херман Хесе е завършил една „мъчително-прекрасна творба“, която изумява и покъртва Томас Ман, изпълва го — по думите му — с трепет. Самият той тъкмо работи над своя „Доктор Фаустус“ и като прави сравнение между двата повествователни метода, отбелязва в дневника си: „У мене всичко е по-заострено, по-рязко, по-ярко, по-драматично (защото е по-диалектично), по-близко до съвременността и по-непосредствено. У него — по-меко, по-мечтателно, по-заплетено, по-романтично и повече като игра (във висшия смисъл на думата).“

Това наблюдение на Томас Ман може да се отнесе и към късната кратка проза на Хесе, която писателят създава в Монтаньола, сред Швейцарските Алпи. Там той се е оттеглил в доброволно изгнание след Първата световна война; в едно писмо от тридесетте години Хесе споделя: „За мен бяха важни две неща — да изградя едно духовно пространство, в което да мога да дишам и да живея въпреки цялата отрова на света, да си създам убежище и крепост, и освен това да изразя съпротивата на духа срещу варварските сили...“

Още като семинарист в Маулбронския манастир Херман Хесе се изпълва с убеждението, че духовните постижения по някакъв начин противодействат на суетата и пустотата на съществуването; те дават доказателството, че човешкият живот има смисъл. И десетилетие преди смъртта си Хесе ще каже: „Излишен е въпросът способни ли са изкуството и прекрасното да направят човека по-добър и по-силен; те непрекъснато, подобно на звездното небе, ни напомнят за светлината, порядъка, хармонията, «смисъла» в хаоса.“

Но Хесе не намира тази хармония и порядък в съвременното изкуство. Ако перифразираме една мисъл на философа Теодор Адорно, то е престанало да бъде средство за „изразяване и отразяване“, а се е превърнало само в „оплакване“. Затова Хесе има за идеал както класическата музика на Хайдн, Моцарт и Бетховен, така и повествователното майсторство на Готфрид Келер — не толкова като емоционално отношение към света, колкото като морал, естетика и мъдрост. Според Хесе изразителността на класическата музика, а с това и на цялото класическо изкуство, означава „посветеност в трагизма на човешката природа, съгласие с човешката участ, смелост и ведрост“. А такава — смята той — трябва да бъде и звученето на целия ни живот, на всичките ни дела и страдания.

В кратката си проза, както и в големите си белетристични творби, Херман Хесе се обръща към една тема, основна за немската литература: противоречието между *vita activa* и *vita contemplativa* — между деятелния и съзерцателния живот, между света на действителността и света на мечтата. Неговите герои се сблъскват с почти незначителни външни обстоятелства, за да развият вътрешната си чувствителност, душевните си качества, нравственото си отношение към нещата. В по-дълбоката си същност тези разкази представляват размишление върху кризата на духа в едно време, когато — по израза на Хайнрих Ман — „угасва духовното жизнено чувство“, време, което превръща културата в музей, понеже не я развива и с това я осъжда на гибел. Тук Херман Хесе разглежда света с особено душевно целомъдрие, с пречистеното от страсти око на източен мъдрец. Погледът му е магически, или както казва Стефан Цвайг — той запалва в тъмнината трепкащ фосфоресциращ лъч от собствената душевна сила. Преплитат се различни художествени пространства — конкретно изживяната действителност, в която се случват „истински неща“, се слива с рефлексията, с есеистиката, където всичко видимо се подлага на преценка, свързва се със спомените и мечтите, с материята на съня. Миналото се превръща в настояще, детството става съновидение на бъдещето. И всичко е понесено от копнежа по цялост и хармония, от идеята за всемирното единство.

Тази идея Херман Хесе е почерпил от източната философия, с която влиза в досег още в ранната си младост. Той смята, че светът на явленията ни се представя като особена „космическа илюзия“, като

блестяща игра на Майя, която съдържа едновременно и навсякъде възвишеното и низкото, вечността и смъртта, величавото и смешното. Многото години, изпълнени с преживявания, изведнъж се свиват до един миг, целият красив и ужасен, очароващ и отчайващ хоровод на живота с неговите палещи наслади и палещи болки — всичко това е Майя. Човекът живее сред съновидения; радости и страдания притискат сърцето му, докато накрая той вече не жадува за нищо друго освен за спокойствие, за да спре това вечно въртящо се колело на възторга и мъката. Но след затишието и безчувствието човекът отново се разбужда и пак отваря сърцето си за потока на живота, пак отваря очите си за страшния, прекрасен и зловещ прилив на картини и образи — и така до следващото безсилие, до следващата смърт. И пак поемане на дъх, и отново продължава упоиващият танц на съществуването.

Ето го младия художник, който в своята самотна мансарда се опитва да нарисува един плетен стол; ето го семинариста от манастира Маулброн, където витаят сенките на велики предшественици; ето го ученика, влюбен в магията на древните езици, който изпълнява трудна морална задача; ето ги двамата непримирими изобретатели в една техническа работилница. Разсъждаваме върху същността на човешкото щастие, наслаждаваме се на прекрасни видения и разбираме смисъла на ироничната авгурска усмивка, долавяме тайното разбирателство между посветените... После се преобразяваме в дърво, в птица и в пеперуда, в двойна звезда над първоизвора на дните, слушаме загадъчната песен за смъртта и живота, които се сплитат във вечна и бясна любовна игра; превръщаме се в бягащ просяк, който оставя подире си изпепелени сърца; удивляваме се на карнавала в един италиански град, където ни очарова един прехласнат малък коминочистач; храним черната врана, символ на артиста; отправяме взор към пламтящото от звезди зимно небе в Алпите... Размисляме върху участта на една повалена от бурята праскова и върху съдбата на сразените от войната човешки същества; преценяваме загубите на ценните неща в живота ни по повод изчезването на един обикновен куфар... И се изпълваме с преклонение пред нещата наоколо, и всеки би могъл да каже с думите на Сидхарта: „И сега му се струваше, че тъкмо в това се е състояла и някогашната му болест — че не можеше да обича нищо и никого.“

Така се вдига булото на Майя и се разкрива същността. Животът е сън, но и сънят е живот. В тази единност от блян и действителност звучи музиката и поезията на битието, в нея вече няма нищо случайно, а всичко е закономерно, подчинено на онази *amor fati* — „любов към съдбата“, която за цялостния и силен човек винаги е взаимна.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.